

УДК 343.415

С.В. ГОРЯНИЙ, Національна академія
внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПЕРЕШКОДЖАННЯ ПРОВЕДЕННЮ ПЕРЕДВИБОРНОЇ АГІТАЦІЇ

Ключові слова: вибори, агітація, перешкоджання, кримінальна відповідальність, законодавство, виборчі права

Відповідно до ст.2 Закону України «Про вибори народних депутатів України» [1]), Закону України «Про вибори Президента України» [2] та ст.3 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» [3], громадяни України, які мають право голосу, можуть брати участь у роботі виборчих комісій як їх члени, а також у проведенні передвиборної агітації, здійсненні спостереження за проведенням виборів депутатів та інших заходах у порядку, визначеному законодавством України.

Вказані права, в переважній своїй більшості, забезпечені кримінально-правовим захистом у ст.157 КК України. Зокрема, в ч.1 цієї статті передбачено кримінальну відповідальність за перешкоджання комісії з референдуму, члена виборчої комісії або офіційного спостерігача при виконанні ними своїх повноважень. В ч.4 ст.157 КК України – за незаконне втручання службової особи з використанням службового становища у здійсненні виборчою комісією їх повноважень. У вказаних положеннях ст.157 КК України встановлюється захист права громадян України брати участь у роботі виборчих комісій як їх члени, здійснення спостереження за проведенням виборів та інших заходах у порядку, визначеному законодавством України. Поза кримінально-правовим захистом залишається право

громадян брати участь у проведенні передвиборної агітації.

Окремі положення, які стосуються кримінально-правового захисту передвиборної агітації містяться в роботах С.Я. Лихової, М.О. Мягкова, М.І. Мельника, О.М. Готіна, В.І. Осадчого, О.О. Семенюка, С.В. Красногоровця, Л.П. Медіної та ін. Однак у більшості випадків відповідні питання досліджувались у контексті попередньої редакції ст.157 КК України, де передбачалася відповідальність за перешкоджання проведенню передвиборної агітації. Окремі вчені досліджували передвиборну агітацію як складову частину виборчих прав, не приділяючи окрему увагу її кримінально-правовій охороні. Новизна нашого дослідження полягає насамперед в дослідженні передумов криміналізації перешкоджання проведенню передвиборної агітації в чинній редакції ст.157 КК України.

Свобода передвиборної агітації є одним із головних принципів виборчого процесу. Відповідно до змісту виборчого законодавства, передвиборна агітація, це здійснення будь-якої діяльності з метою спонукання виборців голосувати за або не голосувати за певного кандидата на виборну посаду або партію – суб'єкта виборчого процесу. Передвиборна агітація може здійснюватися в будь-яких формах і будь-якими засобами, що не суперечать Конституції України та законам України [1–3].

Кримінально-правова охорона передвиборної агітації вже мала місце в законодавстві України. З прийняттям КК України в 2001 р. по 23.02.2006 р. у диспозиції ст.157 КК України передбачалася кримінальна відповідальність за перешкоджання насильством, обманом, погрозами, підкупом або іншим чином вести передвиборну агітацію. Однак Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального, Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за порушення виборчих прав громадян» [4] положення про кримінальну відповідальність за перешкоджання веденню передвиборної агітації було виключено з КК України.

Як зазначає О.М. Готін, суспільна небезпека злочину, передбаченого ст.157 КК України (у редакції 2005 р. – С.Г.), полягає у тому, що за його вчинення порушуються основоположні засади функціонування держави, зокрема, принципи побудови виборчого процесу: гласності і відкритості виборчого процесу, заборони незаконного втручання будь-кого у цей процес; свободи передвиборної агітації, рівних можливостей доступу до засобів масової інформації та ін. [5, с.13].

На думку М.І. Мельника, реалізація виборчих прав здійснюється на підставі правових принципів, засад та за спеціальним порядком. При цьому, поряд з іншими засадами на яких відповідно до закону має здійснюватися виборчий процес вчений визначає свободу передвиборної агітації [6, с.3].

Автори науково-практичних коментарів КК України в редакції до 23.02.2006 р. зазначали, що суспільна небезпека перешкоджання передвиборної агітації, полягає в порушенні врегульованому виборчим законодавством виборчому процесі, який здійснюється на засадах свободи агітації, гласності та відкритості виборчої кампанії [7, с.356; 8, с.488; 9, с.138–139]. Тобто, суспільна небезпека перешкоджання здійсненню передвиборної агітації з позиції науковців була беззаперечною.

З прийняттям відповідних змін до КК України 23.02.2006 р., законодавець не передбачив кримінально-правову охорону передвиборної агітації. При цьому, така охорона знайшла своє відображення в адміністративному законодавстві – в ст.212⁹ («Порушення порядку ведення передвиборної агітації, агітації під час підготовки і проведення референдуму з використанням засобів масової інформації»), ст.212¹⁰ («Порушення обмежень щодо ведення передвиборної агітації, агітація в день проведення референдуму»), ст.212¹³ («Виготовлення або розповсюдження друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск»), ст.212¹⁴ («Порушення порядку розміщення агітаційних матеріалів чи

політичної реклами або розміщення їх у заборонених законом місцях») Кодексу України про адміністративні правопорушення [10].

Вказані норми встановлюють адміністративну відповідальність осіб (учасників виборчого процесу), які порушують встановлений порядок ведення передвиборної агітації. Однак, відповідальності саме за перешкоджання проведенню такої агітації, а тим більше шляхом насильства, погроз, обману, підкупу або примушування не передбачається.

Беззаперечним є той факт, що передвиборна агітація є найбільш політизованою частиною виборчого процесу. Саме в її ході відбувається донесення до виборців інформації, яка сприятиме їх максимально зваженому, обґрунтованому і свідомому вибору в ході голосування за тих чи інших кандидатів на виборчі посади або політичні партії [11, с.192].

Відповідно до КК України в редакції 2001 р., під перешкоджанням вести передвиборну агітацію розумілося створення будь-яких перешкод громадянам України, політичним партіям, іншим об'єднанням громадян, колективам підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності вільно і всебічно обговорювати передвиборні програми кандидатів, їхні політичні, ділові та особисті якості, безперешкодно вести агітацію «за» чи «проти» того чи іншого кандидата, виборчі списки кандидатів від політичних партій чи виборчих блоків. Крім цього, перешкоджання може проявитися у зриві проведення зборів, мітингів чи зустрічей з кандидатами (в їх прямій забороні, недопущенні виборців, кандидатів чи інших осіб до місця їх проведення, ненаданні приміщень, умисному виведенні з ладу технічного обладнання, необхідного для проведення таких заходів, відключенні електроенергії, несвоєчасному повідомленні про місце і час таких заходів та ін.), у наданні необґрунтованих переваг чи встановленні безпідставних обмежень для передвиборних виступів кандидатів, їхніх довірених осіб у відповідних засобах масової інформації, в безпідставній відмові у виготовленні матеріалів передвиборної агітації, в їх незаконному вилученні або зни-

щенні, в порушенні правил транслявання засобами масової інформації агітаційних телерадіопрограм та ін. [7, с.347]. Безумовно, що такі дії можуть супроводжуватися також і обманом, погрозою, насильством, підкупом або іншим способом вчинення злочину передбаченим в диспозиції ст.157 КК України.

З огляду на викладене вище, вважаємо за необхідне передбачити в диспозиції ст.157 КК України відповідальність за перешкодження проведенню передвиборної агітації. Тим більше, що кримінально-правова охорона передвиборної агітації, як складової частини виборчих прав та одного з важливих етапів виборчого процесу передбачена в законодавстві інших країн. Зокрема, таких країн, як Естонія, Білорусія, Узбекистан та ін.

Додатковим аргументом до цього є, що в ч.1 ст.160 КК України передбачена кримінальна відповідальність за перешкодження насильством, обманом, погрозою, підкупом або іншим чином вести агітацію до дня проведення референдуму. Тобто, КК України забезпечує кримінально-правову охорону агітації під час проведення референдуму, а охорону передвиборної агітації – ні.

Поряд із цим слід зазначити, що диспозиція ст.157 КК України в попередній редакції не містила, передбачене в ст.160 КК України уточнення «до дня проведення». Тобто, уточнення меж правового захисту агітації. Виборче законодавство визначає, що кандидат на виборчу посаду може розпочинати проведення передвиборної агітації наступного дня після його реєстрації Центральною виборчою комісією або відповідною територіальною виборчою комісією. Передвиборна агітація закінчується о 24 годині останньої п'ятниці перед днем виборів. При цьому передвиборна агітація у період виборчого процесу поза строками, встановленими законодавством, забороняється. Відповідно й межі кримінально-правової охорони передвиборної агітації відповідно до ст.157 КК України будуть розпочинатися з наступного дня після реєстрації кандидата і закінчуватися до 24 години останньої п'ятниці перед днем виборів.

Таким чином, вважаємо за доцільне викласти диспозицію ч.1 ст.157 КК України в наступній редакції:

«...1. Перешкодження вільному здійсненню громадянином свого виборчого права або права брати участь у референдумі, перешкодження діяльності іншого суб'єкта виборчого процесу, ініціативної групи референдуму, комісії з референдуму, члена виборчої комісії, члена ініціативної групи референдуму, члена комісії з референдуму або офіційного спостерігача при виконанні ними своїх повноважень, *вести передвиборну агітацію* поєднані з підкупом, обманом або примушуванням, а також ухилення члена виборчої комісії у роботі комісії без поважних причин – ...».

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про вибори народних депутатів України» : від 25.03.2004 р. // ВВР. – 2004. – № 27–28. – Ст. 366.
2. Закон України «Про вибори Президента України» : від 05.03.1999 р. // ВВР України. – 1999. – № 14. – Ст. 81.
3. Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» : від 06.04.2004 р. // ВВР України. – 2004. – № 30–31. – Ст. 382.
4. Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального, Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за порушення виборчих прав громадян» : від 23.02.2006 р. // Офіційний вісник України. – 2007. – № 44. – Ст. 1775.
5. Готін О. М. Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. М. Готін. – 2-ге вид., стереотип. – Луганськ : РВВ Луган. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 191 с.
6. Мельник М. І. Кримінальна відповідальність за злочини проти виборчих прав / Микола Іванович Мельник. – К. : Атіка, 2005. – 144 с.

7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К. : Атіка, 2005. – 1064 с.

8. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. / Ю. В. Баулін, В.І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін. ; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 1196 с.

9. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: Особлива час-

тина / під заг. ред. Потебенька М. О., Гончаренка В. Г. – К. : Форум, 2001. – 944 с.

10. Кодекс України про адміністративні правопорушення : від 07.12.1984 р. // ВВР Української РСР. – 1984. – Дод. до № 51. – Ст. 1122.

11. Коментар Закону України «Про вибори народних депутатів України» / за ред. М. І. Ставнійчук, М. І. Мельника. – К. : Атіка, 2002. – 384 с.

Горяний С. В. До питання про кримінальну відповідальність за перешкодження проведеному передвиборчій агітації / С. В. Горяний // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 205–208 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13gcvppa.pdf>

Розкрито зміст кримінально-правової охорони передвиборчої агітації, а також поняття «передвиборча агітація». На основі дослідження встановлено, що суспільна-небезпека порушення права на передвиборчу агітацію, як в минулому, так і сьогодні, є беззаперечною. Відповідно до цього, запропоновано в ч.1 ст.157 КК України передбачити кримінальну відповідальність за перешкодження проведеному передвиборчій агітації.

Горяный С.В. К вопросу об уголовной ответственности за препятствование проведению предвыборной агитации

Раскрыто содержание уголовно-правовой охраны предвыборной агитации, а также понятие «предвыборная агитация». На основе исследования установлено, что общественная опасность нарушения права на предвыборную агитацию, как в прошлом, так и сегодня, является неоспоримой. Согласно этого, предложено в ч.1 ст.157 УК Украины предусмотреть уголовную ответственность за воспрепятствование проведению предвыборной агитации.

Gorjanuj S.V. To the Question on the Criminal Liability for Impeding the Election Campaigning

The article discloses the content of the code of criminal-legal protection of election campaigning, as well as the notion of «election agitation». On the basis of a study found that the social danger of violations of the right to election campaigning, both in the past and today, is undeniable. According to this, it is proposed to in part 1 of Clause 157 of the Criminal Code of Ukraine provide for criminal liability for impeding the election campaigning.